

Ece Berfin Ergezer¹
Araştırmacı

Sercan Sevgili²
Araştırmacı

Can Torun
Öğrenci
ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

DEĞERLENDİRME NOTU

GAZZE’NİN YENİDEN İNŞASINI NASIL ELE ALABİLİRİZ?

Dünya gündeminin yeniden merkezine oturan Gazze, 7 Ekim 2023 itibarıyla başlayan çatışmalarla sadece bir insani krizin değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel düzeyde derin kırılmaların sahnesi haline gelmiştir. 2006’da Hamas’ın Filistin İdaresi’ne karşı askeri darbe ile Gazze’de yönetimi ele almasından sonra başlayan İsrail ablukası ile 7 Ekim 2023’te patlak veren geniş çaplı çatışma her ne kadar Gazze’nin altyapı, hizmet sunumu ve mekansal organizasyon açısından kriz ortamını daha görünür ve derin bir hale getirmiş olsa da bu yıkıcı gelişmenin öncesinde de Gazze Şeridi, “kalıcı geçici durum” (permanent temporariness) kavramıyla ifade edilen bir yönetim ve mekan belirsizliği içinde varlığını sürdürmekteydi. Bölge, yıllardır süreklilik kazanan “geçici” çözümlerle idare edilmiş; mekânsal planlama, kamu hizmetleri ve altyapı gelişimi, güvenlik kısıtları ve dışa bağımlılık nedeniyle sistematik olarak sekteye uğramıştır. Yaklaşık 365 km²’lik dar bir alana sıkışmış olan 2,3 milyonluk nüfus, kişi başına düşen yaşam alanı açısından dünyadaki en düşük oranlara sahiptir. Bu aşırı yoğunluk, planlı gelişim stratejilerinin uygulanabilirliğini en alt seviyeye indirmiştir. Konut politikaları, yeşil alan dağılımı, ulaştırma ağı ve kamu yapılarının mekânsal bütünlüğü gibi unsurlar Gazze Şeridi için savaşın devam ettiği aşamada tartışılması her ne kadar imkânsız olsa da

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1471>

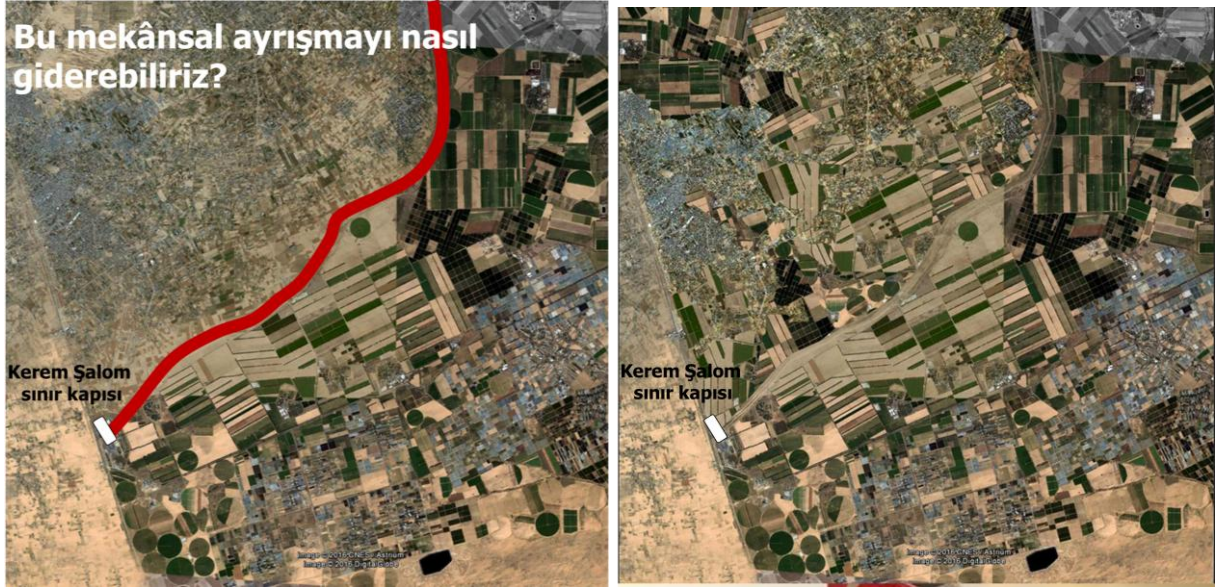
²<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1461>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazar(lar)ına aittir. TEPAV’ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

klasik tanımıyla yeniden inşa ya da çatışma-sonrası dönüşüm sürecinde ivedilikle ele alınması gereken konuların başında gelmektedir.

Bu yapısal çöküşün mekânda yarattığı izleri daha somut bir biçimde kavrayabilmek için aşağıdaki uydu görüntüsü kritik bir çerçeve sunmaktadır. Gazze Şeridi ile çevresindeki yerleşim alanları arasındaki tarımsal üretim yoğunluğu, altyapı düzeni ve kentsel örgütlenme farkı yalnızca fiziki eşitsizliğin değil, aynı zamanda siyasal bir ayrışmanın da mekânsal izdüşümüdür. Sınır hattı boyunca gözlemlenen bu çarpıcı farklılıklar, savaşın ve ablukanın kent ölçeğinde nasıl bir parçalanma ürettiğini gözler önüne sererken, aynı zamanda mekânsal adaletin savaş sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde ne kadar kritik bir rol oynayacağını da hatırlatmaktadır. Aşağıdaki ilk görsel bu ayrışmayı vurgularken, devamındaki ikinci kolaj ise bu ayrışmanın nasıl giderilebileceğine dair daha dengeli, planlı ve ortaklaşmacı bir mekânsal yoğunluk tahayyülünü ortaya koymaktadır.

Şekil 1: Gazze Savaşı öncesi sıkışıklık

Bu çok boyutlu kriz, klasik güvenlik paradigmalarının ötesine geçen bir toplumsal yeniden yapılanma meselesine dönüşmüştür. Bugün Gazze'nin karşı karşıya olduğu temel sorunsal, yalnızca yıkılmış yapılarla değil; yerinden edilmiş topluluklarla, parçalanmış kamusal alanlarla, dağıtılmış idari kapasiteyle ve kaybolmuş toplumsal güvenle ilgilidir. Bu nedenle Gazze'nin geleceğini tartışmak, sadece fiziksel olarak “ne inşa edilecek?” sorusunu değil, aynı zamanda “kim tarafından, nasıl ve hangi değerler temelinde yönetilecek?” sorusunu da zorunlu kılmaktadır.

Bu yazı, Gazze’de yaşanan savaşın ardından oluşan karmaşık kriz ortamını kentsel politika ve planlama perspektifinden ele alarak yeniden inşa süreçlerinin yönetim, meşruiyet ve toplumsal onarım boyutlarını birlikte tartışmayı amaçlamaktadır. Kapsamlı bir savaş sonrası yapılandırma için yalnızca altyapı yatırımlarına değil; aynı zamanda kolektif hafıza, katılımcı planlama, mekânsal adalet ve yerel kapasiteye dayalı bir yaklaşım geliştirilmesi zorunludur. Çünkü her yeniden inşa, aynı zamanda bir “gelecek tahayyülü”dür ve Gazze’nin geleceği, bu tahayyülün hangi değerler ve hangi aktörlerle kurulacağına bağlıdır.

Gazze’de Yıkımın Ölçeği ve Mekânsal Dağılımı

7 Ekim 2023 sonrası başlayan askeri operasyonlar, Gazze Şeridi’nde yalnızca sivilleri değil, aynı zamanda fiziksel, sosyal ve yönetsel altyapıyı da doğrudan hedef alarak geniş çaplı bir yıkıma yol açmıştır. Ortaya çıkan tahribat, savaş sonrası dönemde karşı karşıya kalınacak yeniden inşa sürecinin çok boyutlu doğasını gözler önüne sermektedir. Barınma, eğitim, sağlık, ticaret, ibadet ve üretim gibi temel yaşam alanlarını içeren mekânsal bütünlük, neredeyse her ölçekte ciddi biçimde zedelenmiştir.

Gazze genelindeki yıkımı ve savaş öncesi kurgunun niteliğini anlamak açısından Şekil 1’de yer alan üniversite kampüsü, mekânsal belleğin okunabilirliğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir. Görselde, savaş öncesi döneme ait uydu görüntüsünde kampüs yerleşiminin grid sistemine dayalı olarak kurgulandığı, yapı yoğunluğunun dengeli bir şekilde dağıtıldığı, yeşil alanlar ve sosyal donatıların planlamaya entegre edildiği açıkça görülmektedir. Dolu-boş ilişkisi gözetilerek oluşturulmuş bu mekânsal örüntü, yalnızca fiziksel bir yerleşimi değil; aynı zamanda kamusal yaşamın sürekliliğini ve mekânın işlevselliğini temsil etmektedir.

Ancak savaş sonrası çekilen görüntüde aynı alanın hem fiziksel yapılar hem de sosyal altyapı açısından neredeyse tamamen çöktüğü gözlemlenmektedir. Bu yalnızca bir yapısal yıkım değil; aynı zamanda kentin kolektif belleğinde yer etmiş mekânsal referansların silinmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, yeniden inşa sürecinde mekânın sadece fiziksel boyutuyla değil, hafızasal ve toplumsal boyutuyla da ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Dolayısıyla Gazze’de klasik anlamıyla “yeniden inşa”, yalnızca betonarme yapılarla değil; geçmişte var olan mekânsal örüntülerin, toplumsal ilişkilerin ve kamusal alanların yeniden üretilmesi ile mümkün olabilir. Bu da mekânsal planlama sürecinin yalnızca mühendislik değil, aynı zamanda sosyal onarım perspektifiyle kurgulanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 2: Gazze ana üniversite kampüsü savaş öncesi ve sonrası durumu, TEPAV görselleştirmesi

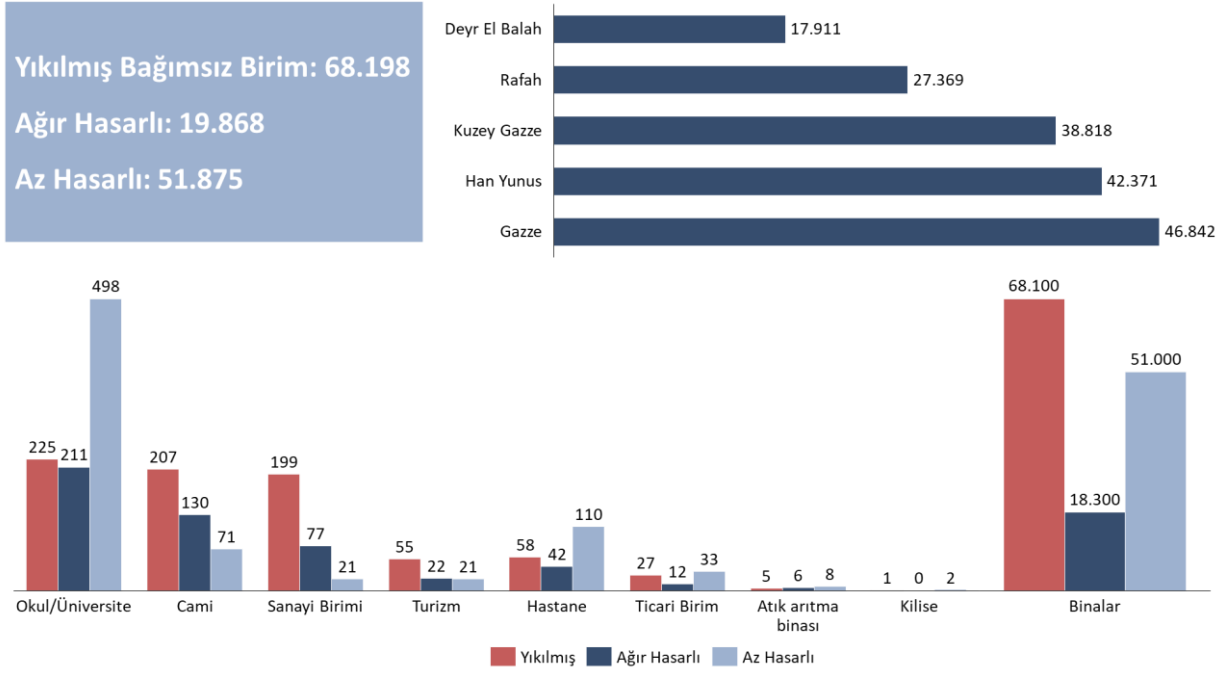

Yıkımın Sayısal Bilançosu

Verilere göre, Gazze genelinde toplam 68.198 bağımsız birim tamamen yıkılmış, 19.868 birim ağır hasar almış ve 51.875 birim az hasarlı olarak sınıflandırılmıştır. Bu rakamlar, toplamda yaklaşık 140 bin yapısal birimin doğrudan zarar gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu kapsamda yalnızca konutlar değil; aynı zamanda kamusal ve ekonomik işlevler üstlenen çok sayıda yapı da hedef alınmıştır:

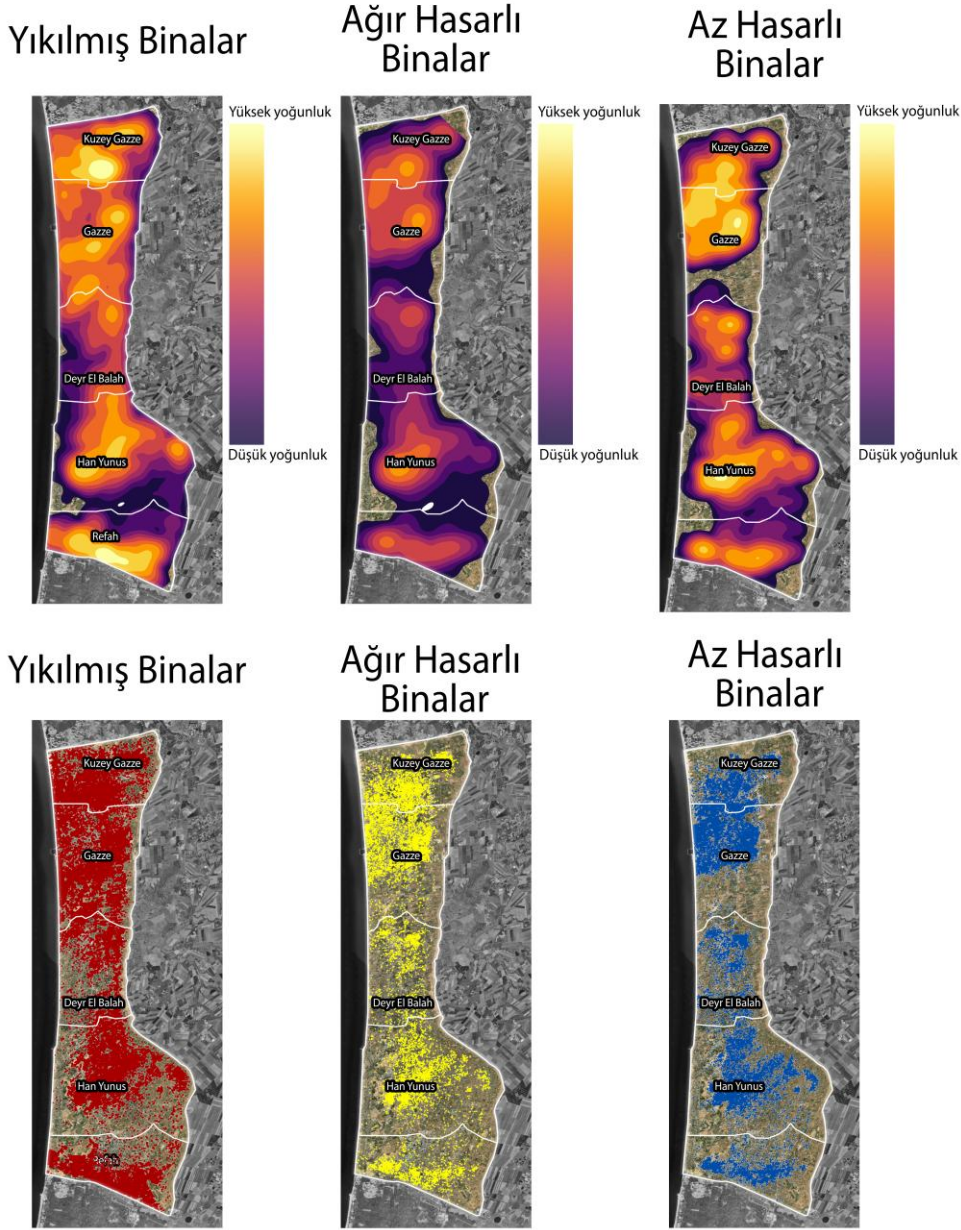
- Okul ve Üniversiteler: 225'i tamamen yıkılmış, 211'i ağır hasar almış, 498'i az hasarlı. Eğitim altyapısının bu düzeyde zarar görmesi, nesiller arası sosyal kırılmaları tetikleyebilecek bir tehdittir.
- Cami ve İbadethaneler: Toplamda 207 cami yıkılmış, 130'u ağır, 71'i az hasar almıştır. Bu, sosyal dayanışma ağlarının da zarar gördüğü anlamına gelir.
- Sanayi ve Ticaret Birimleri: 199 sanayi birimi yıkılmış, 77'si ağır hasar almıştır. Ticari birimlerin 27'si yıkılmış, 45'i hasarlıdır. Bu durum, bölgenin üretim ve istihdam kapasitesinin ciddi biçimde zayıfladığını göstermektedir.
- Hastaneler: 58 hastane tamamen yıkılmış, 42'si ağır hasarlı, 110'u ise az hasarlıdır. Bu tablo, Gazze'nin sağlık altyapısının işlevselliğini büyük ölçüde yitirdiğini göstermektedir.
- Konutlar (Genel Binalar): 68.100 bina yıkılmış, 18.300 bina ağır hasar almış, 51.000 bina ise az hasarlı durumdadır. Bu yıkım, yüz binlerce kişinin barınma hakkını doğrudan etkilemektedir.

Şekil 3: Gazze'deki hasar/yıkım tablosu, UNOSAT, Tepav Hesaplamaları**Mekânsal Dağılım ve Hasar Yoğunluğu**

Yıkım, Gazze'nin tümüne yayılsa da bazı bölgelerde daha yoğun biçimde gerçekleşmiştir. Haritalar, Kuzey Gazze, Gazze kenti, Han Yunus ve Rafah bölgelerinde hem yıkılmış hem ağır hasarlı yapıların yüksek yoğunlukta toplandığını göstermektedir.

- Kuzey Gazze ve Gazze Şehri, hem yıkılmış hem de ağır hasarlı yapıların en yüksek yoğunlukta görüldüğü bölgeler olup, kentsel yoğunluğun en yüksek olduğu yerleşim alanlarında sistematik bir hedefleme olduğunu göstermektedir.
- Han Yunus ve Rafah, özellikle altyapı ve konut kayıplarının yoğunlaştığı güney bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Bu bölgeler aynı zamanda yerinden edilen nüfusun yeniden konumlandırılacağı alanlar açısından kritik önemdedir.
- Deyr El Balah bölgesi, diğerlerine kıyasla daha az yoğunlukta hasar görmüş olsa da yeniden yerleşim baskısıyla karşı karşıya kalabilir.

Yoğunluk haritaları (Şekil 3), özellikle yıkımın mekânsal seçiciliğine dikkat çeker niteliktedir. Bu seçicilik, yalnızca rastlantısal bombardımandan değil; aynı zamanda kentsel altyapının çökertilmesini amaçlayan stratejik hedeflemeden kaynaklıdır. Kamu hizmeti alanları, ana ulaşım aksları ve yüksek nüfuslu konut bölgeleri bu saldırıların temel hedefleri arasında yer almıştır.

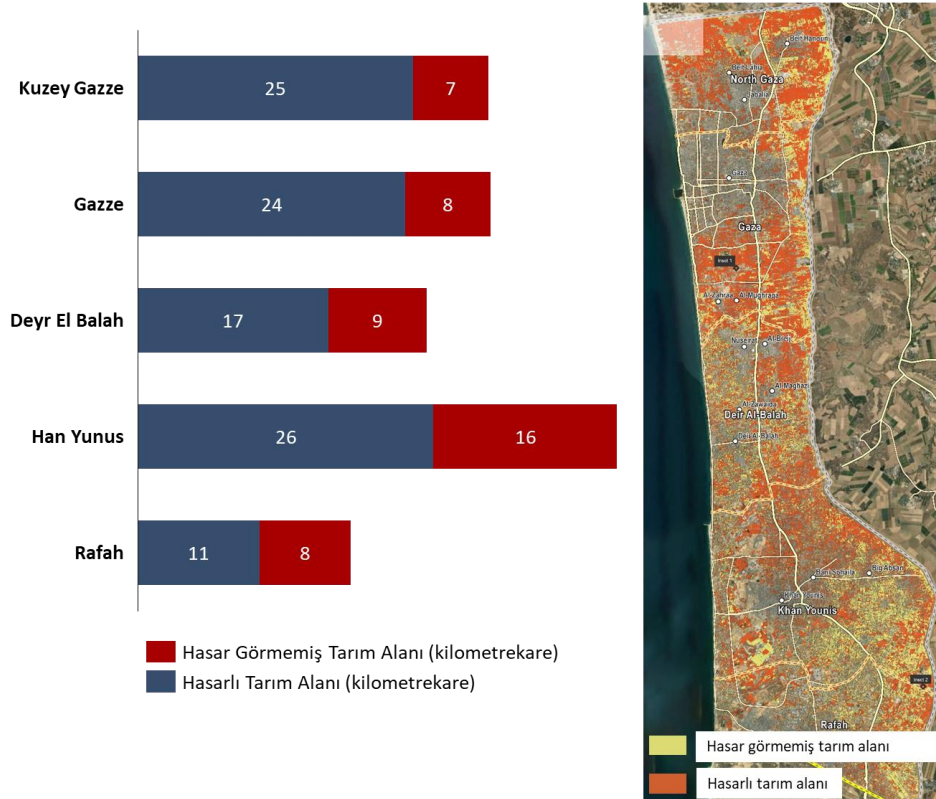
Şekil 4: Gazze'deki hasar/yıkımın mekânsal dağılımı, UNOSAT, Tepav Hesaplamaları

Gazze Şeridi'nde yaşanan savaş, yalnızca kentsel alanları değil, aynı zamanda tarımsal üretim altyapısını da ciddi ölçüde tahrip etmiştir. Şekil 4'te görüldüğü üzere, Kuzey Gazze, Gazze kenti, Deyr El Balah, Han Yunus ve Refah ilçelerinde toplam 103 kilometrekare tarım alanı doğrudan hasar görmüştür. Bu durum, bölgenin gıda güvencesi, geçim kaynakları ve kırsal ekonomisi üzerinde uzun vadeli etkiler yaratabilecek bir kırılmaya işaret etmektedir. Bir başka anlatımla aynı zamanda geçim kaynağı olan ve gıda gibi hayatın olmazsa olması kabul edilen temel girdilerin tahribatı, yeniden inşaada hayatın nasıl sürdürüleceğine dönük de önemli bir uyarı olma özelliğine sahiptir.

Tarım için ne yapılmalı sorusuna bir yanıyla yanıt: En yüksek hasar Han Yunus bölgesinde (26 km²) kaydedilmiş, onu sırasıyla Kuzey Gazze (25 km²), Gazze (24 km²) ve Deyr El Balah (17 km²) takip etmiştir. Tarım alanlarının savaş nedeniyle tahrip olması, yalnızca üretim kaybı

anlamına gelmemekte; aynı zamanda toprağın yeniden işlenebilirliğine dair ciddi belirsizlikler yaratmaktadır. Sağlam kalan alanların yeniden işlevsel hale getirilebilmesi için kapsamlı bir tarımsal envanter çalışmasına, sulama sistemlerinin ve toprak verimliliğinin yeniden değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Harita verisi, tarımsal tahribatın sahaya yayılımını görselleştirerek müdahale önceliklerinin ve tarım politikalarının coğrafi olarak yönlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Şekil 5: Gazze’deki tarım alanlarının hasar/yıkımın mekânsal dağılımı, UNOSAT, Tepav Hesaplamaları

Gazze’nin Yeniden İnşası Bir Kentleşme Meselesidir

Gazze’deki yeniden yapılanma süreci, yalnızca savaşın yarattığı fiziksel yıkıma yanıt vermekle sınırlı bir teknik mesele değildir. Aksine, bu süreç; alanın nasıl biçimleneceğine, kimler için ve nasıl bir yaşamın örgütleneceğine dair derin bir kentleşme meselesidir. Barınma, altyapı ve hizmet gibi temel gereksinimlerin yeniden inşası, beraberinde kaçınılmaz olarak sosyal örgütlenmenin, mekânsal sınıflandırmanın ve gündelik yaşam pratiklerinin yeniden tanımlanmasını da getirir. Bu nedenle Gazze’nin geleceği, sadece yeniden inşa edilecek binaların değil, aynı zamanda kurulacak kentsel düzenin, aidiyetin ve kamusal alanın da şekilleneceği bir dönüşüm alanı olarak ele alınmalıdır.

Kentleşme, her zaman yalnızca nüfus artışıyla ya da yapı yoğunluğuyla ilgili bir süreç değildir. Aynı zamanda iktidarın mekânla kurduğu ilişkiyi, bireylerin kent hakkını ne ölçüde kullanabildiğini ve mekânsal kararların toplumsal etkilerini de kapsar. Gazze’nin savaş öncesi kentleşme yapısı zaten baskı, kısıtlılık ve izolasyonla şekillenmişti; abluka altında yaşayan bir toplumun günlük yaşamı, sadece fiziksel değil, yönetsel ve ekonomik bariyerlerle de

kuşatılmıştı. Bu bağlamda yeniden inşa, geçmişin sorunlarını yeniden üretmek yerine, adil ve özgürleştirici bir kentsel yapı inşa etme fırsatı ya da riski barındırmaktadır.

Özellikle barınma politikalarının nasıl şekilleneceği, sadece kimin nerede yaşayacağını değil, aynı zamanda kimin kamusal alana, hizmete ve güvenliğe erişebileceğini de belirleyecektir. Kamusal alanların inşası ya da ihmal edilmesi; kentte ortaklaşmayı, hafızayı ve sosyal bütünlüğü doğrudan etkileyen bir unsur haline gelecektir. Bu noktada “yeniden inşa” ifadesi, yalnızca betonarme yapılara değil, toplumsal mekânın yeniden tarifine de işaret eder.

Gazze'nin yeniden kentleşme süreci, aynı zamanda şiddetin mekânsal izlerini silme ya da muhafaza etme kararıdır. Yerinden edilmiş toplulukların nereye, nasıl ve hangi koşullarda döneceği; yıkılan yapıların yerine neyin yapılacağı; yeni kamusal alanların kimleri kapsayacağı gibi sorular, hem teknik hem de derinlemesine politik tercihler içerir. Dolayısıyla bu süreç, sadece “yeniden yapmak” değil, “nasıl bir toplum tahayyül edildiğini” mekâna kazımadır.

Bu nedenle Gazze'nin yeniden inşası, mekânsal adalet, kent hakkı ve kolektif hafıza gibi kavramların merkezde yer aldığı, disiplinler arası bir kentleşme süreci olarak ele alınmalıdır. Aksi takdirde yapılacak her fiziksel müdahale, mevcut eşitsizlikleri yeniden üretme ve yeni çatışmaların zeminini hazırlama riskini taşır.

Yeniden İnşa Sürecinde Yönetişim Modelleri ve Uluslararası Aktörler

Gazze'deki yıkımın fiziksel boyutu kadar karmaşık olan bir diğer mesele, savaş sonrası ortaya çıkan yönetim boşluğudur. Altyapının neredeyse tamamen çöktüğü, kamu hizmetlerinin durduğu ve yerel yönetim kapasitesinin felç olduğu bu ortamda, yeniden inşa sürecinin nasıl ve kim tarafından yürütüleceği temel bir tartışma başlığı haline gelmiştir. Bu noktada, yalnızca yapısal değil, aynı zamanda siyasal, kurumsal ve toplumsal düzeyde bir yeniden yapılanma ihtiyacından söz edilmektedir.

Yukarıda özetlenen yıkımın boyutu, mekân-insan ilişkisinin ortaya koyduğu tarihsel dinamikler dikkate alındığında ve kurulacak yapının sürdürülebilir, benimsenebilir olması açısından dış müdahalelere açık, yalnızca dışarıdan gelişecek inşa çabası, aynı zamanda yönlendirici ve dayatmacı bir niteliği beraberinden getirebilir. Buysa meşruiyet açısından bir kırılma yaratarak gerilime açık bölgede farklı gerekçelerle memnuniyetin sert formlarda ortaya konmasına neden olabilir. Peki, nasıl bir yol haritası izlenmeli, RAND raporu ve pek çok uzman, kuruluş bu çerçevede şöyle bir çözüm önermektedir: ³

Geçici Çok Taraflı Yönetim Mekanizması

İlk aşamada Gazze'deki idari boşluğun doldurulması için geçici birçok taraflı yönetim mekanizmasının kurulmasını önermektedir. Bu modelde:

- Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Arap Birliği gibi uluslararası aktörler destekleyici ve denetleyici roller üstlenirken;
- Filistin Yönetimi ve yerel topluluk temsilcileri sürecin merkezine yerleştirilmesi önerilmektedir.

Burada önerilen mekanizma, iki açıdan önemlidir. İlk olarak meşruiyetin dışardan ve dışlayıcı biçimlerden uzak olacak şekilde yerel halkın katılımına açık ve kendilerini bu gelişmelerin bir

³ RAND Corporation'ın “Postwar Gaza: Pathways to Reconstruction, Governance, and Security”

parçası hissetmelerini sağlayabilir. İsrail-Filistin çatışmasında toprağa sahiplik açısından kurulan denklemin itici temel unsur olduğu dikkate alındığında yerel halkın dışlanmaması, hem sorunun tarihselliği hem de kalıcılığına katkı sunar. Filistin yönetiminin (Kudüs merkezli El Fetih) ve yerel toplulukların sürece dahil hem ilk maddeyi desteklemekte hem de dışlanma ihtimalini dışarıda bırakarak devlet dışı- silahlı yapıların memnuniyetsizliği arkasına alarak iktidardan pay almasının önüne set çekebilecek potansiyeli taşır. Peki, yerel aktörler ve Filistin Yönetimi nasıl dahil edilecektir? Bu kapsamda nasıl adımlar atılmalıdır?

Yerel Kapasitenin Güçlendirilmesi ve Katılımcı Mekanizmalar

Dış müdahale yerine yerel aktörlerin güçlendirilmesi bu çerçevede akla gelen ilk çözümdür. Ancak Gazze'de yaşanan yıkım, bahsedilen aktörlerin de ciddi hasarına neden olmuştur. Bu çerçevede belediyeler, mahalle örgütleri, teknik odalar ve sivil toplum kuruluşlarına kapasite güçlendirme, gerekli imkân ve kaynağı sağlama, söz söyleyebilecekleri mekanizmaları onları dışarıda tutmadan ortak biçimde inşa etmek onları yalnızca değişimden etkilenen nesneler olmaktan çıkarır ve değişimin öznesi haline getirir.⁴

Mekanizma böylesine kucaklayıcı ve yerel aktörleri kapsayıcı biçimde kurulduğunda burada yaşayan topluluklar “yardım alan” değil, “kendi geleceğini tasarlayan” bir toplum modeline evrileceği gibi iyi bir örnek de teşkil edebilecek potansiyele erişir. Bunun yanı sıra yerel halkın (toplumun) sürece katılımı yalnızca sosyal uyumu artırmakla kalmayacak; aynı zamanda kaynakların adil dağılımı, önceliklerin yerinden belirlenmesi ve mekânsal adaletin sağlanması için de temel bir mekanizma işlevi görecektir.

Uluslararası Aktörlerin Rolü: Kolaylaştırıcı Ama Belirleyici Değil

İsrail-Filistin Sorunu, 100 yıldan uzun bir tarihsel arka plana sahiptir. Yaşanan savaş, çatışma ve karşılıklı adımlarda hem bölge aktörleri, hem küresel aktörler hem de uluslararası kuruluşlar ciddi rol üstlenmiştir. Gazze'deki yıkımın boyutları, ortaya çıkan insani ve mali fatura dikkate alındığında bu aktörlerin inşa sürecinde de rol üstlenmesi kaçınılmazdır. Ancak bu rolün sınırları net bir biçimde tasarlanmalı ve bir yol haritasına yaslanmalıdır. Bu nasıl sağlanabilir? Bu rol dağılımı nasıl hayata geçirilebilir?

Uluslararası aktörlerin rolü, yeniden inşayı yönetmek değil, kolaylaştırmak olmalıdır. Geçmiş müdahalelerde görülen “yukarıdan-aşağıya” yaklaşımlar, hem meşruiyet krizine hem de uzun vadede sürdürülemez yapılara neden olmuştur. Bu kez, uluslararası toplumun rolü üç başlıkta sınırlandırılmalıdır:

- Finansal kaynakların sağlanması ve şeffaf dağıtım mekanizmalarının kurulması,
- Teknik destek ve eğitim programları yoluyla yerel kapasiteye katkı sunulması,
- Tarafsız denetim süreçleriyle hesap verebilirliğin sağlanması.

Bu çerçevede, dış müdahalenin sınırları netleştirilmediği her durumda, yeniden inşa süreci yeni bağımlılık ilişkileri üretme riski taşımaktadır. Dolayısıyla normatif çerçeve ile pratik uygulama arasında denge kurulmalıdır.

⁴ RAND Corporation'ın “Postwar Gaza: Pathways to Reconstruction, Governance, and Security”

Yönetişim, Güvenlik ve Planlama Arasındaki Gerilim

Gazze’de yaşanan ve yıkımla sonuçlanan gelişmeler neden yaşandı?” sorusu sorulduğunda alınan yanıt, sürecin karmaşıklığına ve çok katmanlılığına dönük ciddi bulgular içerir. Bu noktadan hareketle yeniden inşa sürecinin yalnızca fiziksel değil; siyasal ve güvenlik temelli bir mesele olması, süreci daha da karmaşık hale getirmektedir. İsrail’in güvenlik endişeleri, sınır kontrolleri ve hareketlilik kısıtlamaları; hem altyapı inşasını hem de yönetim mekanizmalarının işlevselliğini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle yeniden yapılanma süreci, yalnızca planlama disiplininin araçlarıyla değil; aynı zamanda diplomatik, hukuki ve güvenlik politikalarının eşgüdümüyle şekillendirilmelidir.

Yeniden Yapılanma Sürecinde Öncelikli Alanlar ve Planlama Stratejileri

Gazze’nin yeniden inşa sürecinde barınma, kamu hizmetleri ve ekonomik geçim kaynakları, birbirine sıkı sıkıya bağlı ve eşzamanlı ele alınması gereken temel alanlardır. Barınma meselesi, savaşın ardından hem en acil hem de en karmaşık sorunlardan biri haline gelmiştir. On binlerce yapının tamamen yıkıldığı ve çok daha fazlasının kullanılamaz hale geldiği bir bağlamda, yalnızca geçici barınaklar inşa etmek yeterli olmayacaktır. Geçmiş deneyimler göstermektedir ki geçici çözümler, yeterli yönetim ve kaynak aktarımı sağlanmadığında uzun vadeli çözümsüzlük alanlarına dönüşmekte; bu da sosyal eşitsizliklerin derinleşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, barınma alanlarının planlaması; sadece fiziki ihtiyaçları değil, aynı zamanda sosyal uyumu, hizmet erişimini ve güvenliği gözeten, mekânsal adalet temelli bir yaklaşımla kurgulanmalıdır.

Barınma kadar kritik bir diğer alan ise temel kamu hizmetleridir. Savaş sonrası Gazze, sağlık, eğitim, enerji ve su altyapısında neredeyse sistemsal bir çöküş yaşamaktadır. Eğitim kurumlarının yıkılması, çocukların sadece pedagojik gelişimini değil, aynı zamanda sosyal dayanışma ve güvenlik alanlarına erişimini de ortadan kaldırmaktadır. Hastanelerin büyük oranda işlevsiz hale gelmesi ise, hem acil sağlık hizmetlerine ulaşımı sekteye uğratmakta hem de toplumun genel sağlığını tehdit eden salgın risklerini artırmaktadır. Bu hizmetlerin yeniden inşasında sadece bina yapımına odaklanan mühendislik çözümleri değil; erişilebilirlik, kapasite artırımı, insan kaynağı planlaması ve teknolojik altyapı entegrasyonu gibi çok yönlü stratejiler izlenmelidir.

Gazze’nin yeniden inşasında göz ardı edilmemesi gereken bir diğer boyut da ekonomik geçim kaynaklarının tesisi ve iş gücü piyasasının yeniden örgütlenmesidir. Sanayi tesislerinin, ticari alanların ve tarım arazilerinin zarar gördüğü bir ortamda, insanların sadece barınacak yere değil, aynı zamanda geçimlerini sağlayabilecekleri üretim alanlarına da ihtiyaçları vardır. Bu bağlamda yeniden yapılanma sürecinin istihdam yaratma kapasitesi göz önünde bulundurularak kurgulanması, toplumsal istikrarın sağlanması açısından hayati önemdedir. Yerel üretim ağlarının desteklenmesi, kooperatif temelli modellerin teşvik edilmesi ve özellikle kadınların ve gençlerin üretim süreçlerine katılımının artırılması gibi politikalar, ekonomik yeniden inşayı sadece rakamsal büyüme değil, toplumsal kapsayıcılık açısından da güçlü kılacaktır.

Sonuç olarak, Gazze’nin savaş sonrası yeniden yapılanma süreci, yalnızca yapıları değil; insan onurunu, sosyal dayanışmayı ve kamusal alanın işlevselliğini yeniden inşa etmeyi hedeflemelidir. Bu süreç, teknik bir mühendislik projesi olmaktan çok daha fazlasıdır: Katılımcı, hakkaniyetli ve uzun vadeli bir toplumsal iyileşme stratejisine dayanmalıdır. Yeniden inşa, fiziki

müdahalenin ötesinde, siyasi uzlaş, toplumsal iyileşme ve mekânsal adaletin birlikte düşünüldüğü bütüncül bir süreç olarak ele alınmadığı takdirde, Gazze'de kalıcı barış ve istikrarın tesisi mümkün olmayacaktır.

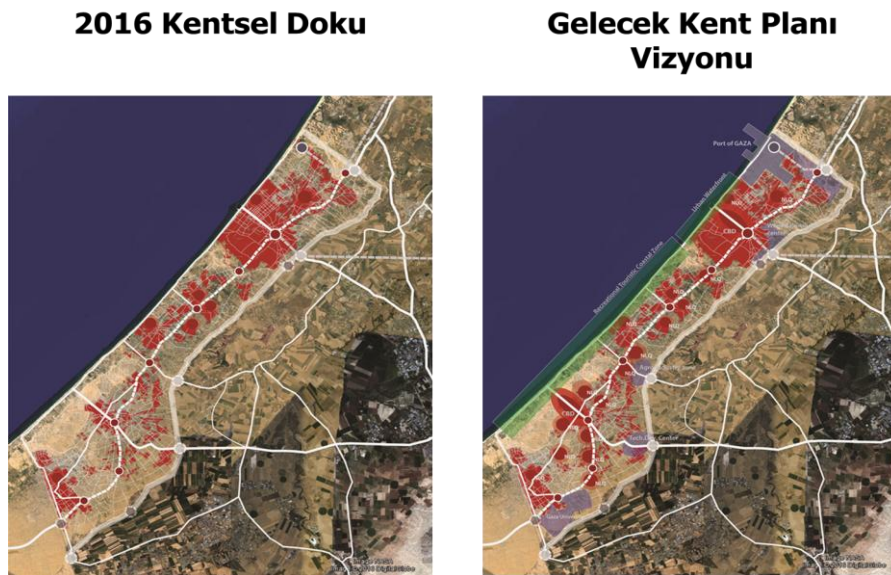
Türkiye'nin Rolü Ne Olabilir?

Gazze'nin yeniden inşası, yalnızca savaşın fiziksel yıkımına değil; aynı zamanda yönetim boşluğuna, sosyo-ekonomik dağınıklığa ve mekânsal adaletsizliğe karşı bütüncül bir müdahale gerektirmektedir. Türkiye, bu süreçte hem siyasi meşruiyeti hem de teknik-organizasyonel kapasitesiyle sürecin yönlendirici aktörlerinden biri olabilecek konumdadır. Ancak bunun için dünden bugüne değil, "ertesi gün"e, yarına odaklı, stratejik bir çerçeve geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu strateji, yalnızca yeniden imarı değil, Filistinlilerin hayata dönüşünü kolaylaştıracak katılımcı bir yönetim mekanizmasının kurulmasını da öncelemelidir. RAND raporunda da vurgulandığı üzere, savaş sonrası dönemde kurulacak herhangi bir yeniden yapılanma sistemi, yerel meşruiyeti gözetmeyen dış müdahalelerle değil; halkın sürece aktif katılımını sağlayacak kapsayıcı modellerle desteklenmelidir. Türkiye, bu noktada kendi geçmiş deneyimlerine ve bölgesel girişimlerine dayanarak özgün bir katkı sunabilir.

2016 yılında TEPAV tarafından başlatılan "Gaza Urban Project", bu açıdan dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir. Söz konusu projede amaçlanan; Gazze için mekânsal bütünlük içeren bir stratejik plan geliştirmek, Türk inşaat ve planlama sektörünü bu vizyona entegre etmek ve sahada uygulanabilir proje portföyleri oluşturarak donör ülkelerin desteğini organize biçimde harekete geçirebilmektir. Bu vizyon, bugün hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Türkiye, yeniden yapılandırma sürecine katkı sağlamak için yalnızca insani yardım eksenli değil; aynı zamanda kent planlama, tasarım, malzeme tedarik zinciri ve diplomatik arabuluculuk gibi çok katmanlı kanallar üzerinden yeni bir strateji geliştirmelidir.

Şekil 6: Tepav 2016 Gaza Urban Project çalışmasından örnek görsel⁵

⁵ Bu proje 2016 yılı tarihinde TEPAV bünyesinde Prof.Dr. Olgu Çalışkan (ODTÜ) tarafından hazırlanmıştır.

Bu çerçevede ilk adım, Gazze'nin yeniden inşa sürecini iki aşamalı olarak kurgulamak olmalıdır: birincisi, yönetim kapasitesinin yeniden tesis edilmesini sağlayacak geçici ve kapsayıcı bir mekanizmanın kurulması; ikincisi ise reconstruction ve economic recovery başlıkları altında toparlanan fiziksel ve ekonomik inşa sürecinin başlatılmasıdır. Bu iki başlık birbirinden ayrı değil; birbirini güçlendiren yapılar olarak ele alınmalıdır. Türkiye'nin daha önce Cenin OSB projesinde ve Ramallah/Gazze temaslarında edindiği saha deneyimi, bu geçiş yönetebilecek kapasitenin temelini oluşturmaktadır.

Yeniden yapılanma süreci, ihtiyaçların önceliklendirilmesiyle başlatılmalıdır. OSB altyapısı, tarımsal üretim, enerji arzı ve sağlık-eğitim tesisleri gibi temel alanlarda bir envanter çalışması yapılmadan sahada atılacak her adım riskli olacaktır. Geçici sahra hastaneleri, okul ve barınma alanları öncelikli olarak hayata geçirilirken; eşzamanlı olarak kalıcı konutların, kamu hizmet binalarının ve ulaşım hatlarının inşası için katılımlı planlama toplantıları düzenlenmelidir. 2016'da önerildiği gibi, bu toplantılar tasarım yarışmaları, yerel atölyeler ve paydaş forumları ile desteklenebilir. Bu plan, sadece yapı üretimini değil; aynı zamanda kent ölçeğinde mülkiyet rejimini, fon kullanımının şeffaflığını ve kamusal alanın yeniden tasarımı da içermelidir. Bu noktada, mülkiyet belirsizliklerinin ve planlama boşluklarının çözümü için **Beyrut'taki Solidere modeli gibi örneklerin yeniden tartışılması**, hukuki altyapının kurulması açısından kıymetli olabilir.

Gazze'nin konnektivite sorunu, sürecin teknik değil politik enstrümanlarıyla çözülmelidir. Türkiye, İsrail ile yapılacak görüşmelerde Gazze'ye malzeme giriş-çıkışı ve taşımacılık açısından "portable liman", yakındaki limanların kullanım opsiyonları ve malzeme tedarik hatlarının güvenliği gibi konularda yapıcı öneriler sunarak yeniden inşanın lojistik altyapısını destekleyebilir.

Türkiye'nin inşaat sektörü bu tür çok aktörlü kriz ortamlarında görev alabilecek esnek, hızlı ve organize yapı kurma deneyimine sahiptir. Türk müteahhitlerinin zor koşullarda sürdürdüğü projeler ve kamu-özel sektör iş birliği tecrübesi, Gazze'nin yeniden inşasında aktif kullanılabilecek araçlardır. Şirketlerin ve kurumların kapasitesi, kent planlamacılarının teknik donanımı ve özel sektörün bölgeye ilgisi, bu sürecin hem teknik yeterliliğini hem de uluslararası meşruiyetini artıracaktır. Özellikle sahadaki bilgiye dayalı ilerleyen, esnek ve ihtiyaç temelli projeler Türk aktörler açısından sahici bir rol oynama fırsatı sunacaktır.

Bu noktada ayrıca, Türkiye'nin sahip olduğu bölgesel erişilebilirlik ve inşaat kapasitesi de dikkate değer bir avantajdır. Özellikle 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından Türkiye'nin Güneydoğu bölgesinde oluşan geçici yerleşim, hızlı inşaat ve altyapı mobilizasyon tecrübesi, büyük ölçekli ve çok aktörlü yeniden yapılandırma süreçlerine hızlı cevap verebilme kapasitesini artırmıştır. Bölgedeki lojistik zincirlerin hâlihazırda aktif olması, ekipman ve iş gücü mobilizasyonunun kısa sürede organize edilebilir olması, Türkiye'yi yeniden inşa sürecine teknik olarak hızla entegre olabilecek aktörlerden biri haline getirmektedir. Bu durum, özellikle gelişmiş ülkelerin bölgeye uzaklığı ve sahadaki varlıklarının sınırlılığı düşünüldüğünde, Türkiye açısından stratejik bir pozisyon yaratmaktadır.

Sonuç

Gazze, 7 Ekim 2023 sonrası yaşanan savaşın ardından, yalnızca fiziksel bir yıkımın değil, aynı zamanda derin bir toplumsal, yönetsel ve mekânsal çözülmenin sahnesine dönüşmüştür. Bu

çözölme, klasik savaş sonrası kalkınma çerçevelerinin ötesine geçen çok katmanlı bir yeniden inşa sürecini zorunlu kılmaktadır. Sadece binaların değil; toplumsal güvenin, kamusal hizmetlerin, yönetim mekanizmalarının ve en nihayetinde birlikte yaşam tahayyülünün de yeniden kurulması gereken bir eşikteyiz. Bu bağlamda, Gazze'deki yeniden yapılanma süreci salt bir insani yardım faaliyeti ya da altyapı restorasyonu değildir; doğrudan doğruya siyasal, toplumsal ve mekânsal bir gelecek projesidir.

Sürecin merkezine yerel aktörlerin katılımını, yönetim kapasitesinin şeffaf ve meşru biçimde yeniden inşasını ve uluslararası toplumun kolaylaştırıcı ama belirleyici olmayan bir pozisyonda kalmasını yerleştirmek gerekir. Aksi takdirde, yeniden yapılanma adı altında kurulan her yeni yapı, adaletsizliğin ve dışlanmanın yeni biçimlerine zemin hazırlayabilir. Özellikle kentleşme süreci, sadece fiziksel yoğunluk ve hizmet dağılımıyla değil, aynı zamanda iktidarın ve temsiliyetin mekânsal olarak nasıl organize edildiğiyle ilgilidir. Bu nedenle Gazze'de yeniden kurgulanacak olan mekânlar, yeni bir toplumsal sözleşmenin taşıyıcısı da olabilir; mevcut eşitsizliklerin yeniden üretildiği alanlar da.

Gazze'nin geleceği, hem içerideki siyasal uzlaşma arayışlarına hem de dışarıdaki uluslararası düzenin samimiyetine bağlıdır. Ancak yeniden inşa süreci, eğer yalnızca küresel aktörlerin kısa vadeli istikrar arayışlarına hizmet edecek şekilde yürütülürse; uzun vadede ne barış ne de sürdürülebilir bir yaşam alanı tesis edilebilir. Oysa bugün ihtiyaç duyulan, teknik kapasiteyle toplumsal adaletin, mekânsal planlamayla siyasal temsilin buluşturulduğu bütüncül bir yeniden kurma vizyonudur. Ancak o zaman Gazze, yalnızca yıkımın değil; onarıcı adaletin ve ortak yaşamın mekânı olma potansiyeline yeniden kavuşabilir.

Bu çerçevede, barınma ve hizmet alanlarının ötesinde, Gazze'nin yeniden yapılanma süreci bir bütün olarak kentsel yeniden üretim sorunsalı halini almaktadır. Türkiye, bu yeniden üretim sürecine yalnızca insani yardım sağlayan bir aktör olarak değil; yönetim modelleri, katılımcı planlama süreçleri, sahra tecrübesine sahip inşaat şirketleri ile çok boyutlu katkı sunabilecek bir kapasiteyle dahil olabilir. 2016 yılında başlatılan "Gaza Urban Project" gibi girişimler ve Cenin OSB deneyimi, Türkiye'nin bu türden bir yeniden yapılanma sürecine yalnızca malzeme ve iş gücü sağlayan değil; vizyon kuran ve teknik çerçeve üreten bir aktör olarak katılabileceğini göstermiştir.